

THE LINGUISTIC UNDERSTANDING OF G. IVĂNESCU

ABSTRACT

The article exposes the essential aspects of G. Ivănescu's linguistic doctrine, which give it distinctiveness in the scientific world. Out of his original ideas, two major linguistic problems have been brought forward, which most of his contributions are based upon; the former refers to the dualist nature (physical and spiritual) of language and, hence, its dichotomic treatment (spoken – written); the latter pertains to the nature and causes of linguistic changes, especially the phonetic ones.

The article analyses the concepts *basis of articulation* and *psychological* (or *spiritual*) *basis*, that are distinctive to the linguistic thought of the two leading representatives of the Linguistic School of Iassy: A. Philippide and G. Ivănescu.

Keywords: *basis of articulation, psychological basis, linguistic change, language is nature and spirit, written dialect.*

OMNIPREZENȚA SEMNIFICAȚIEI ÎN CONCEȚIA LINGVISTICĂ A LUI G. IVĂNESCU

OANA POPÂRDA*

Plecând de la ideea omniprezenței semnificației, G. Ivănescu concepe studiul lingvistic în mod extensiv, până la a face din acesta o adevărată teorie a cunoașterii; el anticipă, sub acest aspect, ceea ce A.-J. Greimas preciza, în lucrarea sa *Sémantique structurale*: „La sémantique ne peut que se confondre avec la théorie de la connaissance et chercher soit à la supplanter, soit à se soumettre à une certaine épistémologie” (Greimas 1966: 32). Semantica, abordată global, își găsește locul ca știință a formelor; reorganizarea propusă se întâlnește, ca obiectiv, cu efortul lui O. Ducrot de a recupera combinatoria hjelmsleviană pe terenul pragmaticii-semanticii integrate.

În *Syntaxe, sémantique, pragmatique*, concepția lui G. Ivănescu evoluează, ca și la Ducrot, către o anumită prioritate a semanticii: „[...] o structură de sens, fondată pe relațiile din planul ontic, care dă naștere unei structuri sintactice a expresiei, a vorbirii” (Ivănescu 1986: 5). Aceasta după ce, în *Cursul de sintaxă a limbii române moderne*, autorul reconsiderase, valorificând concepția filologului Reising, domeniile respective ale sintaxei, semanticii și lexicologiei:

- sintaxa include morfologia (concepție validată de „morfosintaxa” ulterioară);
- sintaxa comportă, în afara morfologiei, o semasiologie sau semantică, contrariul sintaxei nefiind morfologia, ci lexicologia, contrariul morfologiei nefiind sintaxa, ci semantica.

Caracterul „polisistematic” al limbii îl conduce pe G. Ivănescu la o *rearanjare a gramaticii* – aceasta fiind asimilată cu lingvistica în general: „Dat fiind că obiectul gramaticii este limba, o activitate umană foarte complicată, în cadrul căreia factorii cei mai diferiți acționează împreună, ca un întreg într-o dependență reciprocă și în care, în fond, totul depinde de tot, pe această a treia cale, adică a împărțirii gramaticii nu în trei secțiuni, ci în mai multe, se poate ajunge la un sistem capabil să satisfacă aproximativ natura obiectului” (*ibidem*: 23).

Spre deosebire de Saussure, autorul concepe semnul – încă din *Cursul de sintaxă* – ca pe un obiect care este în locul altuia, pe care îl reprezintă (*in*

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, bd. Carol I, nr. 11, România.

praesentia sau *in absentia*) sau prin intermediul căruia cei care utilizează semnul se referă la un obiect: „Înțeleg prin semn ceea ce se înțelege în mod obișnuit – ceea ce poporul înțelege –, adică o realitate materială și nu sensul care îi este asociat, așa cum face F. de Saussure. Sensul saussurian este arbitrar și inadecvat”. În felul acesta, G. Ivănescu refuză o semantică ce ar avea ca obiect exclusiv conceptele (exprimate prin semnificanți) și relațiile între concepte; întreaga problematică a referinței (legată de relația semn-obiect) este, la fel ca în multe demersuri actuale, integrată în semantică.

Identitatea – evidentă între anumite limite, pentru G. Ivănescu – între limbă și cunoaștere conduce la postularea identității între lingvistica generală (de fapt, a acelei părți care se ocupă cu limbajul-gândire), logică și teoria cunoașterii: „Acest punct de vedere pune un nou program de lucru în fața lingvisticii și a teoriei cunoașterii. Trebuie să se ajungă la constituirea unei singure discipline care să poată fi considerată fie ca lingvistică generală, fie ca logică-teoria cunoașterii. Marele obstacol care se opune identificării limbajului (unui anumit limbaj) cu gândirea pare a fi faptul că fraza nu poate fi identificată cu judecata” (Ivănescu 2004: 38).

Totuși, dat fiind că fraza-gândire este echivalentă cu judecata, sfera subiectului și, respectiv, a predicatului, sunt fixate conform regulilor logicii. Concepând cele două grupuri fundamentale ale frazei ca exprimând sfera (extensiunea) și conținutul unei noțiuni, tot ceea ce este incident subiectului (noțiunii) va fi determinantul acesteia, predicatului revenindu-i tot ceea ce este incident acțiunii.

O abordare originală față de analizele lui Meillet, Vendryes, Sechehay, Lerch, Porzig apare și în legătură cu fraza nominală și copula (indice de frază, de judecată). Judecățile existențiale sunt reduse la cele procesuale și nu invers, cum se procedează de obicei. Explicația dată de Meillet în legătură cu fraza nominală (analiză a unei noțiuni) este acceptată de G. Ivănescu numai în măsura în care aceasta expune cunoștințe deja menționate; atunci când se constată pentru prima dată caracteristicile unui lucru, fraza aceasta nu mai este analiză, ci sinteză. Fraza (cu constituenții săi) este asimilată unei judecăți categorice – de tipul *a este b* – reductibilă la tipul verbal și a cărei construcție este independentă de context.

Așa cum este concepută de G. Ivănescu, independența de construcție a frazei nu trebuie să fie confundată cu ideea de *context free*; ea provine din identificarea frazei cu judecata și are drept consecință o reorganizare a constituenților conform unui criteriu funcțional unic.

Componentele faptului lingvistic (dincolo de reciproca lor intercondiționare) se manifestă simultan, ceea ce exclude orice ierarhizare a lor. Problema interrelației *metodă-obiect* este repusă în discuție pentru a se pleda în favoarea adecvării metodei la realitatea obiectului investigat.

În acord cu școala lingvistică franceză (Bally, Meillet, Vendryes), G. Ivănescu identifică, alături de fraza teoretică, o frază practică și, în acord cu Croce, una volițională. De la această premisă, poziția autorului se va exprima în cel puțin trei direcții: stilistică, semantică-semiotică și semantică-pragmatică.

În ceea ce privește figurile de stil, se propune o perspectivă originală, bazată pe analiza logică a *figurilor de limbaj*. Etimologia termenului *figura* (gr. *schema*) devine argument în sine pentru reconsiderarea modalităților de expresie; ceea ce se considera *abatere poetică* există, pentru autor, în normă, gradul de poeticitate fiind o chestiune de convenție socială, rezultat al unor ierarhii operate în cadrul uzului. În articolul *Considerații asupra așa-ziselor figuri de stil*, III (vezi Ivănescu 1985), termenul de *sens figurat* este refuzat, după o argumentație evocând conceptele carnapiene de *extensiune-intensiune*: este vorba, în primul rând, de faptul că sensul (ca extensiune-intensiune) nu este decât o aproximare a datelor concrete ale faptelor de semnificație, iar extensiunea unui semn dat nu include, în mod necesar, toate obiectele în legătură cu care semnul respectiv a fost, este sau va fi utilizat.

Raporturile semanticii cu semiotica și cu pragmatica sunt luate în considerație plecând de la relația *formă-conținut* (*sens*) vs *realitate* și de la sensul formelor în diversitatea lor, de unde concluzia că semantica trebuie concepută ca o știință a ceea ce este *conținut* și a ceea ce este *formă* în sensuri: „Semantica nu trebuie opusă sintaxei, ci sintaxa logică trebuie să fie integrată semanticii, așa cum sintaxa ontologică este integrată ontologiei” (Ivănescu 1981: 89).

Scrierea (ca formă a formei), sunetele vorbirii (în același timp, formă și conținut) sunt considerate ca semne cu o poziție particulară, marginală, în cadrul semioticii sociale. Literatura aparține semioticii doar în măsura în care utilizează limba ca mijloc de expresie, toate artele (cu excepția muzicii, picturii și sculpturii abstracte) țin de semiotica socială, atunci când recurg la simboluri. Semiotica trebuie, în schimb, să includă, ca semn, obiectul de studiu al foneticii-fonologiei, sunetele.

Dubla posibilitate de a aborda faptele de limbă, ca și alte realități semnificative, din perspectiva subiectului sau a obiectului, conduce, evident, la reconsiderarea statutului pragmaticii. Incluzând în ideea de sens și utilizarea acestuia, semantica înglobează, la G. Ivănescu, teoria semnificației (opinia o amintește pe cea a lui Tullio de Mauro, cu reperul comun Croce); ca o consecință, pragmatica ține și de semantică, și de sintaxă. Existența unei fraze practice, alături de o frază teoretică, conduce la ideea că știința limbajului se identifică cu o parte din teoria acțiunilor umane (ea exprimă voința individului vorbitor, sub toate formele: dorință, poruncă, ordin, rugămintă etc.) și, prin aceasta, cu deontologia. Modelul logic, deja aplicat la studiul frazei teoretice, poate fi extins la cel al frazei practice, voliționale, ca și la cel al frazei poetice. Obiectul exclusiv de studiu al pragmaticii trebuie să fie format din actele de vorbire, faptele lingvistice care rezultă din aceste acte – anumite aspecte ale verbului, de exemplu – ținând de o logică practică, ce comportă, la rândul ei, două categorii de obiecte-sens formale și de conținut. Așa cum este concepută de G. Ivănescu, semantica poate să răspundă exigentei lui Greimas de a face din ea „o tentativă de descriere a lumii calităților sensibile”.

BIBLIOGRAFIE

- Greimas 1966 = A.-J. Greimas, *Sémantique structurale*, Paris, Larousse.
- Ivănescu 1981 = G. Ivănescu, *Domeniul și limitele semanticii*, în *Semantică și semiotică. Studii închinare profesorului Al. Graur cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Ivănescu 1985 = G. Ivănescu, *Considerații asupra așa-ziselor figuri de stil*, III, în „Pagini bucovinene” (Suceava), Supliment al revistei „Convorbiri literare”, IV, 12.
- Ivănescu 1986 = G. Ivănescu, *Syntaxe, sémantique, pragmatique*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza»”, Iași, Secțiunea IIIe. Lingvistică, t. XXXII, p. 1–22.
- Ivănescu 2004 = G. Ivănescu, *Curs de sintaxa limbii române moderne*, editat, adnotat și prefăcut de Oana Popârda, Iași, Editura Junimea [1947–1949].

OMNIPRESENCE OF SIGNIFICATION
IN THE LINGUISTIC CONCEPTION OF G. IVĂNESCU

ABSTRACT

Starting from the idea that signification is omnipresent G. Ivănescu envisages linguistic study extensively to the point of turning it into an actual theory of knowledge. Thus he anticipates the idea expressed by A.-J. Greimas in 1966 in his *Sémantique structurale*, Larousse, Paris, p. 32: "La sémantique ne peut que se confondre avec la théorie de la connaissance et chercher soit à la supplanter, soit à se soumettre à une certaine épistémologie" (Semantics can only merge with the theory of knowledge and attempt either to replace it or to submit to a certain epistemology). In this comprehensive approach, semantics establishes itself as a science of forms; the proposed reorganisation meets, in terms of objective, with the efforts of O. Ducrot to recover Hjelmslev's combinatorics in the field of pragmatics – integrated semantics.

Keywords: *language, sign, semantics, pragmatics, reorganisation.*

CORESPONDENȚE LOGICO-LINGVISTICE
ÎNȚRE PROPOZIȚIILE SUBORDONATE
ȘI PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

ROXANA-IULIANA POPESCU*

1. Introducere

Lucrarea de față prezintă câteva dintre ideile lingvistului român G. Ivănescu legate de structura frazei considerată propoziție dezvoltată, în care termenii aflați în componența ei funcționează ca dezvoltări ale subiectului și predicatului, ducând astfel la stabilirea corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție, clasic cunoscute sub denumirea de atribut sau complement. Această corespondență induce ideea conform căreia lingvistica trebuie să se folosească de logică, în care nu există decât subiect și predicat. După o scurtă încercare de precizare a punctelor comune sintaxei și logicii, lucrarea își propune să menționeze tipurile de frază identificate de G. Ivănescu (*fraza-gândire* versus *fraza-idee*), iar apoi să explice cauza considerării propozițiilor subordonate drept argumente-termeni prin introducerea noțiunilor de *adnominal* și *adverbial*. În final, am considerat oportun să argumentăm faptul că ideile lingvistului român au constituit, la vremea sa, abordări inovatoare și să completăm schema cu o plasare a predicatului în centrul frazei, ca nucleu, de acesta depinzând toate componentele frazei.

2. Sintaxa și logica

Întâlnirea dintre sintaxă și logică este salutăată de G. Ivănescu, acesta cercetând amanunțit logica fenomenului sintactic. Astfel, sintaxa este o formă infralogică a limbajului care participă la formarea și comunicarea judecăților. Deoarece ea constă și în raporturile care leagă propozițiile și nu numai în raporturile care leagă cuvintele în propoziții, sintaxa contribuie și la constituirea raționamentelor. Caracterul dialectic al unității dintre lexic, morfologie și sintaxă, pe de o parte, și noțiuni, judecăți și raționamente pe de altă parte, este determinat

* Universitatea „Vasile Alecsandri”, Bacău, str. Spiru Haret, nr. 8, România.